

FARLIGA KEMIKA LIER I MASK OCH PERUK

**EN GUIDE FÖR YRKESVERKSAMMA INOM
SCENKONST (OCH ALLA ANDRA SOM ÄR
INTRESSERADE AV SMINK OCH HÅR)**

DRAMATEN

INNEHÅLL

ATT TA INFORMERADE BESLUT 5

DEL 1 – KEMISKA OCH KOSMETISKA PRODUKTER 6

Reglering och ansvariga myndigheter	7
Vad är en kosmetisk produkt?	7
Vad är en kemisk produkt?	7
Information och ansvar	8
Cocktaileffekten	8
Principer att känna till	9
Parfumer och allergiframkallande ämnen	10
Hormonstörande ämnen	11
PFAS	11
Mikroplaster	11
Aerosoler och brandfarliga produkter	12
Faroklasser	12
Miljömärkningar	13
Greenwashing	13
Konsumentmakt	13
Tvätta bort kosmetika	13
Hantering av utrensade produkter och farligt avfall	13

DEL 2 – KEMIKALIE- OCH KOSMETIKAGUIDE 14

Inköp	15
Ordning och reda i förrådet	15
Användning	15
Hantering vid kassering	15
Checklista för kosmetiska produkter	16
Klassificering av farlighet	18
Märkningar	19
Webbstöd	20
Behöver du vara orolig för kemikalier i kosmetika?	21

Författare: Natasja Börjeson^{1,3}, Josefin Engelhardt¹, Felicia Nipstrand Balod²
Kommunikatör: Erik Gripenholm³
Foto: Faramarz Gosheh
Grafisk form: Emma Seleskog³

¹ Avdelningen för Miljövetenskap, Stockholm Universitet

² Stockholms Kemikaliecentrum

³ Kungliga Dramatiska Teatern (Dramaten)

Co-funded by
the European Union

Stockholms
universitet

Stockholms
stad

DRAMATEN

ATT TA INFORMERADE BESLUT

Inom teatern och scenkonstens mask och peruk används en mängd olika produkter beroende på behovet vid varje föreställning. Det kan vara allt ifrån att bygga upp avancerade löständer, kindben och hakor till att färga hår och förstärka skådespelarens egna ansiktsdrag med olika kosmetiska produkter. För att säkerställa att de som jobbar i verksamheten har en säker arbetsmiljö behöver alla arbeta med hållbarhet och riskhantering. Syftet med denna text är att underlätta för personalen (och alla andra som är intresserade av smink- och hårprodukter) att genom informerade val minska risker för exponering.

Det finns risk för att exponeras för farliga ämnen både via de kosmetiska och de kemiska produkter som används i verksamheten, men det finns också stora möjligheter att göra säkrare val och undvika problematiska ämnen. Det pågår ett arbete mot säkrare produkter både inom forskning och reglering samt på policyområdet, men utvecklingen tar tid. Därför kan det vara viktigt att som konsument, och i sin arbetsroll, läsa på för att kunna göra informerade val. Denna vägledning ska fungera som en bas i detta.

Kemikalievägledningen består av två delar - en första del med syfte att ge en kortare överblick kring vissa berörda produktområden vad gäller kemikalier i varor, relevanta principer och lagstiftningar samt vad konsument och slutanvändare själv kan göra för att säkerställa att de produkter som används är så säkra för hälsa och miljö som möjligt.

Den andra delen sammanfattar allmänna förhållningsråd samt checklista vid exempelvis utrensning och inköp. Kom ihåg att lagstiftning kring kemikalier, kosmetika och kemiska produkter skärps över tid, låt därför denna text vara ett levande dokument som uppdateras till den dag då det inte längre behövs.

KEMISKA OCH KOSMETISKA PRODUKTER

DEL i

FRÅN PFAS TILL PLAST – DET HÄR ÄR VAD DU BEHÖVER VETA

REGLERING OCH ANSVARIGA MYNDIGHETER

Kosmetiska produkter omfattas av EU:s kosmetikaförordning 1223/2009. I Sverige är det Läkemedelsverket som ansvarar för kosmetikalagstiftningen, bland annat ställs krav på innehåll och märkning. Kosmetika omfattas också av regler för kemiska produkter, dessa ansvarar kemikalieinspektionen för.

Kemikalielagstiftningen reglerar bland annat vilka ämnen som är förbjudna eller inte överskrida vissa halter och det är den som säljer produkterna som är ansvarig för att de uppfyller alla relevanta lagstiftningar. Kemikalielagstiftningen gör skillnad på kemiska produkter och varor. Varor är bland annat kläder, hemelektronik och batterier.

Kandidatförteckningen är EU:s lista över särskilt farliga ämnen. Ämnena på kandidatförteckningen har egenskaper som kan medföra allvarliga och bestående effekter på både hälsa och miljö. Dessa kallas även SVHC-ämnena efter engelskans substances of very high concern. Det finns omkring 260 000 kemiska ämnen registrerade för användning inom EU där 200 av dessa är SVHC-ämnena och förteckningen uppdateras med nya ämnen kontinuerligt.

Din verksamhet är en slutanvändare om ni lagrar och använder kemiska produkter, bekämpningsmedel eller varor i er yrkesmässiga verksamhet utan att sälja dem vidare. För att ni som slutanvändare ska kunna följa krav och villkor i begränsningsreglerna rekommenderar vi att ni ställer tydliga kemikaliekrav vid inköp och informerar din leverantör om hur ni tänkt använda produkten. På så sätt ökar möjligheten att du får den produkt och den information du behöver för att arbeta säkert. Det är upp till er som slutanvändare att se till att gamla kemiska produkter, bekämpningsmedel eller varor som inte följer krav och villkor i begränsningsreglerna kasseras. Att ha en regelbunden inventering och utrensning är därför ett bra sätt att hålla ordning.

VAD ÄR EN KOSMETISK PRODUKT?

En kosmetisk produkt är ämnen eller blandningar som är avsedda att appliceras på människokroppens yttre delar eller på tänder och slemhinnor i munhålan i uteslutande eller huvudsakligt syfte att rengöra, parfymera, förändra utseende, skydda, bibehålla i gott skick eller korrigera kroppslukt. Exempel på kosmetiska produkter är tvål, hudkräm, schampo, tandkräm, smink, deodorant, hårspray och hårfärg. Däremot uppfyller inte handdiskmedel med hudvårdande tillsatser, parfymerat toalettpapper eller näsdukar med lotion ovanstående kriterier och omfattas alltså inte av definitionen. Säkerhetsdatablad krävs inte för kosmetiska produkter.

VAD ÄR EN KEMISK PRODUKT?

En kemisk produkt är ett ämne eller en blandning av två eller flera ämnen. Exempel på ämnen är aceton, etanol och natriumklorid. Exempel på blandningar är målarfärg, lim och rengöringsmedel. De flesta bekämpningsmedel, som råttgift och medel mot ogräs, är kemiska produkter.

LÄS MER

Kosmetika, Läkemedelsverket
<https://www.lakemedelsverket.se/sv/kosmetika>

Kosmetiska produkter – kort om regler, Kemikalieinspektionen
<https://www.kemi.se/lagar-och-regler/regler-for-nagra-produktgrupper/kosmetiska-produkter--kort-om-regler>

Kemiska produkter - kort om regler, Kemikalieinspektionen
<https://www.kemi.se/lagar-och-regler/introduktion-till-kemikalieinklaven/kort-om-reglerna-for-kemiska-produkter>

INFORMATION OCH ANSVAR

Ni som slutanvändare av en produkt är ansvariga för att användningen är tillåten. För att underlätta, välj en eller några få leverantörer som ni har förtroende för och som kan hjälpa er att välja produkter som är tillåtna och som uppfyller kemikalielagstiftningen. Om ni köper produkter från leverantörer utanför EU/EES räknas ni också som importörer. Eftersom det råder annan lagstiftning i länder utanför EU behöver ni ha betydligt mer kunskap om innehållet i produkten för att veta att den är säker, än om den produceras/köps inom EU.

För kemiska produkter lämnas vanligen produktinformation i form av märkning på förpackningen och i säkerhetsdatablad. Produktinformationen ska informera användaren om farorna med produkten och hur den kan hanteras på ett säkert

sätt. Information om säker användning finns ofta även i bruksanvisningen. Som yrkesmässig slutanvändare ska du läsa och följa informationen för att hantera produkten på ett säkert sätt. Det är skillnad i regler för innehållsdeklaration för kemiska produkter, kosmetiska produkter och varor. För kemiska och kosmetiska produkter behövs innehållsdeklaration men det krävs inte på samma sätt för varor.

Det är skillnad på vad miljömärkning innebär för kemiska och för kosmetiska produkter. Miljömärkning avseende kemiska produkter är hårdare reglerat och föremål för fler kontroller än de märkningarna som finns på kosmetiska produkter, vilket innebär att kosmetisk miljömärkning inte är lika pålitlig (se mer i kap. miljömärkningar och greenwashing).

COCKTAILEFFEKTEN

Det vanliga idag är att regelverken hanterar ett ämne i taget, både i EU:s kemikalielagstiftning och internationellt. Detta betyder att kemikaliers effekter undersöks var och en för sig och att hänsyn inte tas till när flera ämnen och koncentrationer blandas: den så kallade cocktaileffekten. Den totala exponeringen för ett ämne blir större om ämnet förekommer i många produkter som används samtidigt, och om flera ämnen ger samma effekt ökar också påverkan. Ämnen kan ibland samverka så att den sammanlagda effekten blir större än den effekt de enskilda ämnena i blandningen har var för sig. Vi vet idag alltså inte vilka hälsoeffekter som uppkommer när ämnen och koncentrationer som var för sig bedöms vara säkra blandas med varandra. Detta innebär i sin tur att det är extra viktigt att tänka på att hålla exponeringen nere när det går, speciellt för ämnen med farliga egenskaper.

LÄS MER

Information om vilka ämnen som är förbjudna inom EU hittar ni

här: <https://www.echa.europa.eu/cosmetics-restricted-substances>

Hälsa och säkerhet, Arbetsmiljöverket

<https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/>

Lagar och regler, Kemikalieinspektionen

<https://www.kemi.se/lagar-och-regler/introduktion-till-kemikaliereglerna>

PRINCIPER ATT KÄNNA TILL

Det finns flertalet mer eller mindre bindande principer i kemikalielagstiftning. Vissa av dessa krävs det att verksamheter efterlever, medan andra fungerar rådgivande. Nedan följer några som kan underlätta för avdelningen i sitt arbete mot kemikaliesäkerhet:

FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN

Rather safe than sorry. Om det finns viss kunskap eller farhåga om att ett ämne eller en vara har egenskaper som är skadliga för hälsa och/eller miljö, undvik att använda det. När ingen data eller forskning finns, innebär det inte att ämnet är ofarligt. I miljöbalken - som är Sveriges miljölagstiftning - är det formulerat som att: Miljöbalkens försiktighetsprincip innebär att redan risken för negativ påverkan på människors hälsa och på miljön gör att verksamhetsutövaren är skyldig att vidta åtgärder.

PRODUKTVALSPRINCIPEN

Produktvalsprincipen (även kallad substitutionsprincipen) innebär att verksamhetsutövare ska undvika att använda eller sälja kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan vara skadliga för människors hälsa eller miljön om de kan ersättas med mindre farliga alternativ. Produktvalsprincipen omfattar alla verksamheter. Den som bedriver en verksamhet är skyldig att skaffa sig den kunskap som behövs för att uppfylla produktvalsprincipen.

ESSENTIAL USE

Om ett ämne eller en produkt har problematiska eller skadliga egenskaper för människa och/eller miljö så bör användningen minimeras till de tillfällen där ämnet eller produkten gör störst nytta samt när säkra alternativ inte finns att tillgå.

PARFYMER OCH ALLERGIFRAMKALLANDE ÄMNEN

Det finns omkring 2500 parfymämnen i kosmetika varav minst 100 är allergiframkallande vid hudkontakt. Totalt 26 parfymämnen har lagstadgade krav om att de ska anges på kosmetika över viss halt. Limonene och linalool finns i dag i störst andel av produkterna och de är exempel på parfymämnen som ska anges på förpackningen. Övriga parfymämnen deklareras som "parfym" eller "perfume".

Ftalater används i kosmetika och hygienprodukter och gör att parfymer doftar längre och att kräm och annan hudvård tränger bättre in i huden. I skönhetsprodukter används ftalater t.ex. i hårspray, nagellack och parfymer. Ftalater används i många andra typer av produkter också, till exempel för att göra plast mjuk, i gummimaterial, färger och klister. Ftalater är en grupp ämnen som påverkar fertilitet och stör hormonsystemet hos barn redan i mammans mage. De kan också vara allergiframkallande. En del av ftalaterna är klassificerade som SVHC-ämnen på grund av att de är hormonstörande eller reproduktionstoxiska. Det står inte på produkten om den innehåller ftalater, men om den innehåller parfym är sannolikheten stor att den också innehåller ftalater. Två grupper av människor som ska vara extra försiktiga är barn och gravida kvinnor. I Danmark avråds gravida kvinnor från att använda parfymerade produkter av Miljøstyrelsen, något som inte görs i Sverige.

Arbetet med att ta fram lagar och policy för kosmetika är ett prioriterat område inom EU, framförallt med fokus på hälsorisker med parfymer. Kraven på att minimera användandet av allergena och hormonstörande ämnen har skärpts men ett kvarvarande problem är att de flesta parfymämnen inte behöver redovisas i innehållsdeklarationer utan samlas under beteckningen "perfume" vilket gör det svårt för användare och konsument att göra informerade val. Även naturliga doftämnen kan vara starkt allergiframkallande och vissa kan påverka hormonsystemet. Dessa innehåller emellertid inte syntetiska hormonstörande ämnen såsom ftalater.

Allergiframkallande ämnen kan orsaka kontaktallergi. Kontaktallergi är en livslång sjukdom som kan försvåra ens vardag kraftigt. En del av alla ämnen som vi är exponerade för kan trigga vårt immunförsvar till en allergisk reaktion. Vissa människor är mer känsliga för att få en allergisk reaktion än andra. Vid en allergisk reaktion som uppkommer vid kontakt med ett allergiframkallande ämne kan huden svullna upp, bli röd och eksem kan uppstå. Vanligtvis är det enda sättet att bli av med hudutslagen att undvika produkter som innehåller det du reagerat på. När du har fått en allergisk reaktion av ett ämne är sannolikheten stor att du reagerar likadant vid nästa exponering. Exempel på allergiframkallande ämnen är epoxy, parfymer (även eteriska oljor) och organiska UV-filter (solskydd).

HORMONSTÖRANDE ÄMNEN

En del ämnen är hormonstörande, vilket betyder att de liknar våra kroppsegna hormoner och därmed kan påverka vår hormonbalans i kroppen. Hormonerna är kroppens signalmolekyler och gör att organ kan kommunicera med varandra. De produceras i kroppens körtlar, till exempel i sköldkörteln, binjurarna, äggstock/testiklar och bukspottskörtel. Många processer i kroppen behöver fungerande hormonbalans för att fungera, till exempel immunsystemet, blodsockerkontroll, tillväxt och utveckling av reproduktionsorganen samt energiproduktion och tillväxthormon. Hormoner signalerar med små skillnader i koncentrationer vilket gör systemet känsligt för yttre påverkan.

Hormonstörande ämnen finns överallt omkring oss, både som naturliga och antropogena ämnen. Det är viktigt att minimera exponeringen för hormonstörande ämnen så mycket som möjligt. Fosterstadiet är människans känsligaste period då det är nu som utvecklingen av många organ sker, men även små barn är känsliga för exponering. Höga doser av hormonstörande ämnen i den gravida kvinnan kan leda till oönskade effekter i fostrets hjärna, och även fortplantningsförmågan och uppkomst av sjukdomar senare i livet kan det läggas grund för redan nu. Att exponering för vissa kemikalier i fosterstadiet kan ge effekter senare i livet gör det är svårt att bevisa om eller när ett ämne orsakat en hormonstörande effekt. (Det är inte som ett allergiframkallande ämne där effekten syns direkt.) Det finns idag ett förbud i Reach-förordningen mot att sälja kosmetiska produkter och andra kroppsvårdsprodukter i EU/EES innehållande minst 0,1 viktprocent av ämnena.

PFAS

PFAS (per- och polyfluorerade alkylsubstanser) är en grupp av fler än 10 000 mänskligt framställda ämnen med vatten-, fett- och smutsavvisande egenskaper. Ämnena kallas också för "evighetskemikalier" då de inte bryts ner i naturen och kan hittas i många olika kosmetiska produkter, allt från mascara och läppennor till primers och foundation. Vissa PFAS-ämnen vet vi är skadliga för vår hälsa, till exempel PFOS och PFOA, och dessa får inte användas i produkter som säljs inom EU. Andra PFAS-ämnen får emellertid användas och säljas trots att det finns starka skäl att betrakta dem som farliga. PFAS har kopplats till skadliga effekter som cancer, sköldkörtelstörningar, högre kolesterol, leverskador, lägre födelsvikt hos barn, reproduktionsproblem och negativ påverkan på immunförsvaret. De ämnen och halter som användare av kosmetiska produkter får i sig bör inte ge upphov till akuta hälsoproblem, men då PFAS lagras i kroppen är det viktigt att undvika onödigt exponering.

Flertalet av de farligaste PFAS-ämnena är förbjudna i kosmetiska produkter, men återkommande kontroller visar att de kan förekomma ändå. Ett sätt att undvika dem är att titta i innehållsförteckningen efter PTFE, polytef, eller ord som innehåller "perfluoro"... eller "polyfluoro" och undvika dessa. Även Decafluoropentane och C9-15 (eller C8-18) fluoroalcohol är PFAS.

MIKROPLASTER

Mikroplast är ett samlingsnamn för små plastfragment som är upp till fem millimeter. Det kan vara tillverkat som mikroplast, eller bildas vid slitage eller nedbrytning av plast. EU-kommissionen har beslutat om ett försäljningsförbud för mikroplaster och kemiska produkter med avsiktligt tillsatta mikroplaster. Förbudet gäller bland annat mikroplaster i kosmetika och löst glitter. Syftet med förbudet är att skydda människors hälsa och miljön. Eftersom mikroplaster inte bryts ner så ackumuleras de i ekosystem och återfinns i våra livsmedelskedjor. I laboratoriestudier har exponering av mikroplast kopplats till en rad negativa effekter på levande organismer.

Försäljning av löst glitter är förbjudet sedan oktober 2023, däremot får återförsäljare sälja befintliga lager av löst glitter efter detta datum. Glittra med försiktighet- undvik att glittret hamnar i avloppet eller utomhus genom att torka av ansiktet med en bomullsrondell som sedan slängs i hushållssoporna. Vissa varumärken använder sig av naturligt mica/glimmer. Fråga återförsäljaren om glittret är naturligt eller syntetiskt framställt. Syntetiskt innebär att det är gjort på konstgjord väg via kemiska reaktioner och är i detta sammanhang ofta plast.

LÄS MER

Ftalater, ECHA

<https://echa.europa.eu/sv/hot-topics/phthalates>

Vad är hormonstörande ämnen? Svanen

<https://www.svanen.se/svanen-forklarar/vad-ar-hormonstorande-amnen/>

PFAS, Kemikalieinspektionen

<https://www.kemi.se/publikationer/pm/2021/pm-9-21-pfass-in-cosmetics>

Mikroplast, Naturvårdsverket

<https://www.naturvardsverket.se/arnesomraden/plast/om-plast/mikroplast/>

AEROSOLER OCH BRANDFARLIGA PRODUKTER

En aerosol består av små partiklar som är finfördelade i en gas. Partiklarna kan vara fasta eller flytande och en aerosol innefattar både gasen och partiklarna. Hårspray, doftspray, sprayfärg eller vissa deodoranter eller solskydd är förpackade i aerosolbehållare. Dessa hör till brandfarliga kosmetiska produkter. Aerosolerna som bildas från behållaren kan vara högst irriterande för personer med allergier eller andra andningsrelaterade sjukdomar. Det finns även kemiska produkter förpackade i aerosolbehållare, exempelvis smörjolja, fixeringsspray eller spraylim med epoxy. Dessa kan innehålla bland annat PFAS och/eller bisfenoler och är väldigt skadliga att andas in.

Observera att aerosoler i flera fall även är att betrakta som brandfarlig vara. Ibland är både drivgasen och vätskan i behållaren brandfarlig. Behållare för brandfarliga aerosoler är alltid märkta med symbolen för brandfarlig vara (en flamma).

Det finns ett omfattande regelverk som beskriver hur hanteringen av brandfarliga och explosiva varor ska ske på ett säkert sätt. Utöver de krav som ställs i samband med själva hanteringen krävs också tillstånd enligt Lagen om brandfarliga och explosiva varor (SFS 2010:1011).

Brandfarlig

LÄS MER

Regler inom brandfarliga och explosiva varor, MSB

<https://www.msb.se/sv/regler/gallande-regler/brandfarliga-och-explosiva-varor/>

CLP-förordningen, KEMI

<https://www.kemi.se/lagar-och-regler/lagstiftningar-inom-kemikalieområdet/eu-gemensam-lagstiftning/clp-forordningen>

CLP-piktogram, ECHA

<https://echa.europa.eu/sv/regulations/clp/clp-pictograms>

Klassificering och märkning enligt CLP, KEMI

<https://www.kemi.se/publikationer/planscher-och-andra-trycksaker/klassificering-och-markning-enligt-clp>

FAROKLASSER

Inom EU-förordningen CLP (Classification, Labeling and Packaging nr. 1272/2008) finns det regler för att klassificera, märka och förpacka kemiska produkter som till exempel etanol, rengöringsmedel eller målarfärg. Klassificeringen fastställer hur farligt ett ämne eller en blandning är för vår hälsa eller miljön. Farorna är indelade i faroklasser som anger hur farligt ämnet är och hur användaren bäst skyddar sig. Klassificeringen tar inte hänsyn till hur produkten används utan det behöver användaren själv bedöma. Faroklasserna kommuniceras även via faropiktogram. Ett faropiktogram är en bild på en etikett som innehåller en varningssymbol och särskilda färger som är avsedda att ge information om den skada ett visst ämne eller en viss blandning kan orsaka på människors hälsa eller på miljön.

Det finns framförallt några faroklasser att hålla koll på vad gäller kosmetiska och kemiska produkter och förpackningar. Dessa kategoriseras som antingen hälsofarligt (t.ex. cancerogenitet, mutagenitet i könsceller eller reproduktionstoxicitet) eller som skadligt (t.ex. luftvägs- eller hudsensibilisering). Miljöfarliga produkter ska inte släppas ut i avloppet.

Skadlig

Hälsofarlig

Miljöfarlig

Det kommer även fyra nya faroklasser under CLP. Dessa är hormonstörande hälsofarliga, hormonstörande miljöfarliga, långlivade, bioackumulerande och toxiska (PBT) eller mycket långlivade och mycket bioackumulerande (vPvB), långlivade, mobila och toxiska (PMT) eller mycket långlivade och mycket mobila (vPvM). Dessa blir obligatoriska för alla ämnen från och med 1 november 2026 och för alla blandningar från 1 maj 2028. Dessa representerar farliga egenskaper som du inte vill ha i din kosmetika. Persistens (svårnedbrytbarhet) är inte en faroklass (än) men det rekommenderas att undvika även dessa ämnen och blandningar.

MILJÖMÄRKNINGAR

Beroende på en produkts miljömärkning så har olika krav uppfyllts. Till exempel har Svanen och EU:s märkning "EcoLabel" krav på att vissa ämnen inte får användas då de kan vara skadliga för miljön eller för människor. Märkningar kan också ställa krav på klimatavtryck, produktionssätt och arbetsvillkor. En märkning från Astma- och allergiförbundet har krav på att inga allergener eller irriterande ämnen används i produkten.

Att en kosmetisk produkt har en ekologisk märkning innebär inte att alla ingredienser är ekologiskt framtagna, utan att en enstaka mängd/ ingrediens är ekologisk (t.ex. utan syntetiska bekämpningsmedel). Ekologiska kosmetiska produkter garanterar inte att produkten är fri från skadliga ämnen. Produkterna kan fortfarande ge upphov till allergi och innehålla ämnen med farliga egenskaper. Detsamma gäller produkter som marknadsförs som veganska.

Att använda produkter med märkningar kan vara ett sätt att ställa krav på miljö- och hälsa, se nedan några förslag som är relevanta för kosmetika och kemiska produkter. Etablerade märkningar kontrolleras, uppdateras, går på remiss och vissa utvecklas ur flerpartersinitiativ. Det innebär att flera organisationer - som företag, fackföreningar och icke-statliga organisationer - tillsammans tar fram och ställer sig bakom det berörda märkets eller organisationens krav på etik, hälsa och miljö.

Svanen-märkning

EU Ecolabel

Astma och Allergiförbundet

GREENWASHING

Se upp för företags egna miljömärkningar. "Greenwashing" kallas det när företag försöker verka mer miljövänliga än de egentligen är. På förpackningen kan det stå "naturlig", "organic", "ekologisk" och ibland även med en symbol med ett grönt blad eller liknande som ska förstärka intrycket av att påståendet stämmer. Symboler-

na eller påståendena behöver inte betyda något alls. Produkten kan fortfarande innehålla skadliga ingredienser. Dessutom så kan kosmetiska varumärken skapa sina egna miljömärkningar - då det saknas tillsynsorgan. Dessa märkningar är alltså inte nödvändigtvis pålitliga.

I den mån det går, välj pålitliga miljömärkningar (t.ex. Svanen) och parfymfria produkter. Välj också tredjepartscertifierat. En tredjepartscertifiering innebär att en oberoende tredje part har kontrollerat, eventuellt reviderat och sedan gått i god för företagets eller märkningens påståenden genom exempelvis certifikat och/eller märkning.

KONSUMENTMAKT

Kräv produkter utan farliga ämnen! I Reach artikel 33 säger att konsumenter har rätt att få information om varors innehåll av SVHC-ämnen, men det krävs att de frågar. Företag måste svara på konsumentens informationsförfrågan inom 45 dagar i de fall varan innehåller SVHC-ämnen i halter över 0,1 viktprocent.

TVÄTTA BORT KOSMETIKA

För att undvika att sminkrester och kemiska produkter belastar reningsverken är det lämpligt att med en mild parfymfri smink-remover på en bomullsrondell ta bort det mesta av sminket. Rondellen slängs i brännbart avfall och det resterande sminket tvättas av.

HANTERING AV UTRENSADE PRODUKTER OCH FARLIGT AVFALL

Förpackningar till kosmetiska produkter som används yrkesmässigt ska inte lämnas i insamlingskärl för konsumentförpackningar. Ta kontakt med er anlitade avfallsentreprenör om hur avfallet från verksamheten ska hanteras. Att klassificera produkterna utifrån avfallskoder är grunden för att avfallet tas omhand på ett säkert sätt och undviker risker vid transport, sortering, lagring och behandling. Denna klassning avgör också om er verksamhet behöver tillstånd för att behandla en viss typ av avfall.

För att kunna klassificera avfallet är det viktigt att skaffa sig kunskap och underlag om det. Att förstå hur avfallet har uppkommit och vad det består av är grundläggande för att uppfylla miljöbalkens allmänna hänsynsregler och kunskapskravet enligt 2 kap. 2 § miljöbalken. Det första steget i arbetet med att klassificera sitt avfall är att bedöma om det innehåller farliga ämnen och har farliga egenskaper samt beskriva dess uppkomst. Nästa steg är att bedöma vilken avfallskod som gäller för respektive produkt. Ibland kan avfallets farliga ämnen och egenskaper innebära att flera avfallskoder är aktuella.

KEMIKALIE- OCH KOSMETIKA- GUIDE

DEL 2

VÄGEN TILL BÄTTRE BESLUT

Denna del är tänkt att underlätta för mask- och perukdesignern (och alla andra) att göra informerade val och på detta sätt minska risken för exponering för ämnen som kan vara problematiska. Viktigt att ta med sig är att skydda känsliga grupper, dessa är framförallt gravida kvinnor, kvinnor som planerar att skaffa barn, barn, unga och redan kroniskt sjuka. Dessutom kan människor med utvecklade allergier behöva anpassning för att undvika exponering.

INKÖP

- Köp produkter **producerade inom EU**, då Europa har en av de starkaste lagstiftningarna globalt sett.
- **Gå samman**. Försök samordna inköp! Om ni hittar en bra produkt, exempelvis en foundation, kan ni göra stora vinster om den används av så många som möjligt. Ju större mängder som köps in desto högre krav kan ni ställa på företagen.
- **Ta hjälp av andra!** Upphandlingsmyndigheten har exempelvis stöd för hållbar upphandling. Diskutera också med andra liknande verksamheter!

ORDNING OCH REDA I FÖRRÅDET

- Få en **systematisk översikt** på vad som köps in och var produkten är förvarad - gör er egen databas över kosmetiska produkter.
- Upprätta en **kemikalieförteckning** för samtliga av era kemiska produkter
- **Rensa** årligen. Kom ihåg att kemikalielagstiftning skärps över tid vilket innebär att produkter som ansågs vara säkra för några år sedan kanske inte skulle godkännas idag.
- Ha koll på **när** produkter öppnades och **vem** som köpte produkten, inköps- och öppningsdatum kan med fördel läggas i databasen.

ANVÄNDNING

- Använd **personlig skyddsutrustning** i enlighet med produktens säkerhetsdatablad eller säkerhetsråd. Gummihandskar/nitrilhandskar som används vid tvätt med aceton släpper igenom lösningsmedel vid tillräckligt lång användning (30 min) och handskarna skyddar inte alls mot till exempel akrylater. Även slitna eller gamla handskar släpper igenom så se

till att dessa byts ut löpande. Viktigt också att vara medveten om att två timmars arbete med handskar räknas som våtarbete, också det en riskfaktor. **Läs på vad som gäller vid hanteringen av den aktuella produkten/ämnet.**

- Använd försiktighetsprincipen och **minsk andelen kosmetiska och kemiska produkter** i er verksamhet.
- En generell grundregel är att **ju färre ämnen** i innehållsförteckningen **desto bättre**. Ju färre produkter desto färre exponeringsmöjligheter. Dessutom så påverkar antalet dagar produkterna används, färre dagar betyder lägre exponering.
- **Undvik parfymade produkter** då de kan innehålla allergiframkallande och hormonstörande ämnen.
- **Undvik produkter som är utspädda** (t.ex. där vatten står som 1a ingrediens) för ju högre andel vatten, desto mer konserveringsmedel i produkten. Ju mer koncentrerad desto bättre.
- **Kosmetikaförordningen är till för att skydda oss** – använd inte andra produkter än de som är tänkta att vara på huden. Hårspray och limstift t.ex. ska inte användas till ansiktet.

HANTERING VID KASSERING

- Se till att ha koll på hur verksamhetens kemiska produkter ska kastas.
- Tänk på att återvinna era tomma förpackningar genom en avfallsentreprenör.

CHECKLISTA FÖR KOSMETISKA PRODUKTER

Tabellen nedan är en sammanställning av särskilt problematiska ämnen i kosmetiska produkter som bör undvikas. Detta är ett urval av kemikalier och tabellen kan uppdateras när ny kunskap uppkommer. Leta i innehållsförteckningen och ju fler rutor du kryssar i – desto fler skäl att undvika produkten.

Tabell 1. Checklista för kosmetiska produkter

ATT LETA EFTER I INNEHÅLLSFÖRTECKNINGEN	ORSAK TILL FÖRSIKTIGHET	KEMI-KALIE-GRUPP	CHECK-BOX FÖR ANVÄNDAREN
BHT och BHA	Allergiframkallande, hormonstörande, reproduktionstoxiska, leverpåverkan	Syntetisk antioxidanter	☐
Epoxy	Påvisad hormonstörande effekt Höga koncentrationer av bisfenol A hittas vanligtvis i produkten. Kan orsaka oönskad exponering även i härdat tillstånd så använd annat om möjligt	Bisfenoler	☐
CI 77891, Titandioxid	Eventuellt genotoxiskt, anses säker vid applicering på hud (dock inte i mat eller spray som kan andas in)	Fysiskt UV-filter	☐
“Paraben” eller “benzoate” (förutom natriumbenzoat/sodium benzoate) “Benzalkonium Chloride”, “Chlorphenesin”	Hormonstörande, allergiframkallande	Konserveringsmedel	☐
“Poly-” och “akryl/acryl” kan vara plast	Främst problematiskt för natur/miljö men har hittats i människa (t.ex. hjärna, livmoder, testiklar, livmoder)	Mikroplaster	☐
PTFE, polytef, “fluoro”. Vanligt förekommande i produkter som sägs vara “long-lasting”, “water resistant”, “waterproof”. OBS sodium fluoride är inte en PFAS	Extremt svårnedbrytbara i naturen och i oss, hittas överallt i höga nivåer	PFAS	☐
D4, Octamethylcyclotetrasiloxane, D5, Decamethylcyclopentasiloxane, D6, Dodecamethylcyclohexasiloxane, Cyclomethicone	Många siloxaner anses ofarliga, andra kräver viss försiktighet. Siloxanerna ökar genomsläppligheten av andra ämnen genom huden, ev hormonstörande, stabil.	Siloxaner	☐
Organiska UV-filter som innehåller “benzophenone”, “oxybenzone”, “butyloctyl salicylate”, “ethylhexyl salicylate”, “Octinoxate”, “2-ethylhexyl 4-methoxycinnamate”, “Octocrylene”	Hormonstörande, ökar genomsläppligheten av andra ämnen genom huden, toxiskt för vissa organ, hudirriterande, allergena, kan leda till cellulära förändringar	Organiskt UV-filter	☐
Pentaerythrityl Tetra-di-t-butyl, Hydroxyhydrocinnamate, finns många synonymer, kolla EWG för hel lista	Svårnedbrytbara i kroppen och naturen, hög risk för exponering då de förekommer i ett brett utbud av produkter	Övrigt	☐
Borater och perborater	Hudirriterande	Oxiderings- och blekmedel	☐

ATT LETA EFTER I INNEHÅLLSFÖRTECKNINGEN	ORSAK TILL FÖRSIKTIGHET	KEMIKALIEGRUPP	CHECK-BOX FÖR ANVÄNDAREN
Nitromysk och polycykliska mysker (på engelska "musk")	Ökar genomsläppligheten av andra ämnen genom huden, hormonstörande och eventuellt bioackumulerande	Parfym	☐
Alpha isomethylionone, Amyl cinnamal, Amylcinnamyl alcohol, Anise alcohol, Benzyl alcohol, Benzyl benzoate, Benzyl cinnamate, Benzyl salicylate, Butylphenyl methylpropional, Cinnamal, Cinnamyl alcohol, Citral, Citronellol, Coumarin, d-Limonene, Eugenol, Evernia Furfuracea, Evernia prunastri, Farnesol, Geraniol, Hydroxycitronellal, Isoeugenol, Hexyl cinnamal, Hydroxyisohexyl 3-cyclohexene carboxaldehyde, Linalool, Methyl 2-octynoate, Parfume/Parfym Mest problematiska: hydroxyisohexyl 3-cyclohexene carboxaldehyde, evernia prunastri (ekmossa) och isoeugenol.	Allergena	Parfym	☐
EDTA (ethylenediaminetetraacetic acid)	Hudirriterande men anses okej i fast tvål	Konserveringsmedel	☐
Triclosan	Hormonstörande	Konserveringsmedel	☐
Hypoklorit, kloramin och natriumklorit	Hudirriterande	Blekmedel, konserveringsmedel	☐
Benzalkoniumklorid	Allergiframkallande och hudirriterande	Konserveringsmedel	☐
Ftalater	Vanligen inte listade i innehållsförteckningen men vanliga i parfymmerade produkter	Mjukgörare i plast och tillsats i parfym	☐
Kojic acid	Ökar genomsläppligheten av andra ämnen genom huden och kan vara hormonstörande	Konserveringsmedel	☐
Triclocarban	Kan vara hormonstörande och bioackumulerande	Konserveringsmedel	☐
Benzyl salicylate	Allergiframkallande	UV-filter och parfym	☐
Genistein och Daidzein	Ämnen från växter som liknar hormonet östrogen. Kan vara reproduktionsstörande eller farligt för foster	I växter	☐
Salicylic acid	Kan vara hormonstörande, kan öka genomsläppligheten av andra ämnen genom huden	Konserveringsmedel	☐
Butylphenyl methylpropional/BMHCA/Lilial	Syntetisk parfymämne, allergiframkallande, kan bioackumulera	Parfym	☐
Triphenyl phosphate	Kan vara farligt för reproduktion, eventuellt hormonstörande	I plaster, som flamskyddsmedel	☐
Silver, kolloidalt silver och nano silver	Kan påverka lever, njurar och nervsystemet	Konserveringsmedel	☐

KLASSIFICERING AV FARLIGHET

Denna gradering för kosmetiska produkter följer försiktighetsprincipen, där osäkerheter anses öka risken. Färgerna i denna gradering är ett sätt att snabbt uppskatta hur problematisk en kosmetisk produkt är och kan till exempel användas som en guide vid köp av nya produkter. Försök att välja produkter med fler gröna rutor än röda.

Tabell 2. Klassificering av farlighet

KATEGORI	UNDVIK		ANVÄND MED FÖRSIKTIGHET		FÖREDRA	
PARFYM	'Perfume', parfymer som listats i tabellen ovan	☐	Eteriska oljor	☐	Parfymfritt	☐
KONSERVERINGS-MEDEL	Parabens, triclosan	☐		☐	Natriumbensoat	☐
CLP-MÄRKNING	Flera CLP-märkningar	☐	En CLP-märkning	☐	Ingen CLP-märkning (röd triangel)	☐
MILJÖMÄRKNING	Nej	☐	Ja	☐	Mer än en märkning	☐
ANTAL KEMIKA-LIER SOM ÄR MED I TABELL 1	Fler än en	☐	En	☐	Inga	☐
MIKROPLASTER	Glitter, polymerer	☐		☐	Inga	☐
PFAS	PTFE, polytef, eller ord som innehåller "fluoro". Observera att sodium fluoride är inte en PFAS	☐		☐	Inga	☐
APPLICERING/EX-PONERINGSVÄG	Spray/aerosol	☐	Leave on, t.ex. kosmetika, lotion	☐	Rinse off, t.ex. tvål, shampo	☐

MÄRKNINGAR

Nedan är exempel på märkningar med ambitiösa miljökrav och som också innebär en säkrare produkt.

Astma- och allergiförbundet:
<http://astmaoallergiforbundet.se>

Bra miljöval:
<http://bramiljoval.se>

EU label: https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel_en

Svanen:
<https://www.svanen.se/>

ISO/IEC 17029:2019

Tredjepartscertifieringar: ackrediterat verifieringsorgan enligt ISO/IEC 17029

WEBBSTÖD

Hemsidor som ger bra indikationer för produkter och kemikalier.

ENVIRONMENTAL WORKING GROUPS EWG'S SKIN DEEP

<http://www.ewg.org/skindeep>

På denna sida kan det sökas upp vilka farliga ämnen som kan finnas i kosmetiska produkter (smink, hudvård etc). Ett sätt att få snabb överblick är att kopiera över ingredienslistan (eller kemikalie för kemikalie), detta ger en gradering på hur problematisk varje kemikalie är.

FORBRUGERRÅDET TAENK KEMI

<https://taenk.dk/test/sundhed-og-personlig-pleje>

Ingående ämnen i produkter kan ändras snabbt och det kan vara tidskrävande att hålla koll på alla uppdateringar av ingredienslistan. Organisationen på sidan ovan gör återkommande produkttester med fokus på kemikalier, och bra - sämre alternativ graderas från grönt till rött för snabb överblick.

STOCKHOLM KEMIKALIECENTRUM

<https://miljobarometern.stockholm.se/miljogifter/kemikaliecentrum> och tiktok: kemismart_

Listor där det går att få information om ämnen som är oönskade och ska substitueras:

- **ECHA** är EU:s kemikaliemyndighet och i deras databaser går det att söka på både information om ämnen (ECHA CHEM) och produkter (SCIP-DATABASE): <https://echa.europa.eu/sv/information-on-chemicals>
- **Kandidatlistan** för ämnen som ska substitueras (SVHC) på EU-nivå: <https://echa.europa.eu/sv/candidate-list-table>
- **Endocrine Disruptor List**: <https://edlists.org/>

→ **Kemikalieinspektionen**: Kemikalieinspektionens stöd för information kring ämnens miljö- och hälsofarliga egenskaper Här går det att söka på ämnen men ej blandningar: <https://www.kemi.se/prioguiden/start>

→ **Chemsec**: Internationella kemikaliesekretariatet med bas i Göteborg <https://chemsec.org/> Arbetar för ett kemikaliesäkert samhälle, ger råd, driver företagssamarbeten, påverkansarbete och informerar på tillgängligt sätt för en bredare publik. Driver SIN-listan, en lista med ämnen som borde vara på kandidatförteckningen. Går alltså längre än lagstiftning.n: <https://chemsec.org/tools/>

→ **Svanen**: Miljöcertifiering, i deras kriterie-dokument finns en lista på kemikalier som inte får inkluderas i produkter med Svanen-märkning: https://www.svanen.se/4989fc/contentassets/a952dbad-2c554e7480d86f30a7c99a19/kriteriedokument_090_kosmetiska-produkter-090_svenska.pdf

→ **Upphandlingsmyndigheten**: <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/kriterier/>

→ **EU**: EU:s stöd för grön offentlig upphandling: https://green-business.ec.europa.eu/green-public-procurement/gpp-criteria-and-requirements_en

→ **ZeroPM**: EU-projekt med syfte att informera och möjliggöra substitution av PFAS <https://zeropm.eu/>

BEHÖVER DU VARA OROLIG FÖR KEMIKAlier I KOSMETIKA?

Hur vet du vilka produkter som är bäst för miljön och din hälsa?
Går det att lita på lagstiftning?

Farliga kemikalier kan finnas som ingredienser i många av de vardagsprodukter vi omger oss med. De kan tillsättas under tillverkningsprocessen för att ge material olika funktioner: att göra plasten mjuk, hindra kosmetika från att kladda och få ditt hår att se ut och ligga riktigt bra. I motsats till vad många tror är flera farliga ämnen tillåtna att användas, både inom EU men i ännu högre grad i de delar av världen där lagstiftningen är svag.

En långsam kemikalielagstiftning, otillräcklig riskbedömning och brist på standardisering gör att farliga kemikalier får tillsättas i både kosmetiska och kemiska produkter. Det innebär att vi dagligen kan utsättas för ett stort antal farliga ämnen med dokumenterade negativa hälsoeffekter, som exempelvis försämrade kognitiv förmåga, nedsatt fertilitet och olika typer av cancer.

På teatrarnas hår- och sminkavdelningar används ett stort antal produkter som skulle kunna visa sig ha negativ påverkan på hälsa och miljö, till exempel foundation, färgämnen, blekmedel, lim, plast och aerosoler. Dessa produkter är branschens arbetsverktyg, och det är därför viktigt att bygga upp en solid kunskapsbas som gör det möjligt för personal att fatta informerade beslut. Utan att veta vilka produkter som är säkra och vilka som innehåller farliga ämnen är det svårt att välja rätt.

Den här rapporten – *Farliga kemikalier i mask och peruk* – vill fylla denna kunskapslucka genom att ge en översikt över vad som gäller kring farliga ämnen i kosmetika och kemiska produkter. Tillsammans med lättförståeliga riktlinjer och checklistor är översikten ett stöd för mask- och perukdesignern (och alla andra) i arbetet med att välja rätt i framtiden.

Rapporten är en del av det EU-finansierade projektet STAGES (Sustainable Theatre Alliance for a Green Environmental Shift). STAGES experimenterar med och omprövar hur scenkonsten kan vara hållbar utan att kompromissa med det konstnärliga uttrycket. Genom att arbeta med akademiska partners och ett ledande europeiskt teaternätverk strävar 14 partnerteatrar och institutioner tillsammans efter att förnya och utöka processer kring lärande och kreativt tänkande över hela Europa.

STAGES (Sustainable Theatre Alliance för en grön miljöomställning)

DRAMATEN